

Celem projektu jest zbadanie rzeczywistości okupacyjnej na terenie Generalnego Gubernatorstwa (GG) poprzez pryzmat wyroków niemieckich sądów specjalnych. Okupant niemiecki z części ziem polskich opanowanych w 1939 r., które nie zostały włączone bezpośrednio do III Rzeszy, utworzył Generalne Gubernatorstwo z Hansem Frankiem na czele. Na terenie GG wprowadzono dualizm w organizacji sądownictwa, tj. sądy niemieckie i sądy polskie. W ramach sądownictwa niemieckiego powołano m.in. sądy specjalne, które były wzorowane na sądach specjalnych utworzonych w Niemczech już w 1933 r. Były to więc sądy właściwe w sprawach karnych, orzekające jednoinstancyjnie w składzie trzech sędziów zawodowych, stosujące niemieckie prawo karne w zmodyfikowanym postępowaniu karnym.

Zadanie sądów specjalnych GG polegało na „ściganiu zamachów na bezpieczeństwo i autorytet Rzeszy i narodu niemieckiego oraz życie, zdrowie i własność obywateli narodowości niemieckiej”. Początkowo utworzono je w Częstochowie, Wieluniu (sąd przeniesiony następnie do Piotrkowa Trybunalskiego), Kielcach, Krakowie i Radomiu. Później modyfikowano ich strukturę i siedziby, tworząc je także w Warszawie, Lublinie, Rzeszowie, Zamościu (sąd przeniesiony następnie do Chełma) oraz we Lwowie, Stanisławowie i Tarnopolu.

Sądy specjalne GG stosowały niemieckie prawo karne i sądziły w sprawach kryminalnych, gospodarczych (np. nielegalny ubój, pokątny handel) i politycznych (np. o nielegalne posiadanie radiodbiornika, rozpowszechnianie fałszywych wiadomości czy w związku z przepisami porządkowy wydanymi w stosunku do Żydów). Wyroki sądów specjalnych nie były dotychczas przedmiotem kompleksowych badań, tymczasem ich eksploracja umożliwi ustalenia dotyczące nie tylko prawnego, ale także faktycznego położenia ludności. Orzecznictwo pozwoli poznać nie tylko wymiar ilościowy, ale także jakościowy badanych zjawisk i udzielić odpowiedzi na pytanie np. na ile Polacy popełniając przestępstwa gospodarcze byli motywowani chciwością, a na ile zostali do nich zmuszeni poprzez zaniżone przez okupanta racje żywnościowe oraz czy orzecznictwo poszczególnych sądów specjalnych GG różniło się od siebie np. w zakresie wymiaru kary względem oskarżonych różnych narodowości.

Głównym przedmiotem badań jest orzecznictwo – zachowane wyroki sądów specjalnych GG. Dodatkowo dociekania obejmują model sądownictwa specjalnego GG, ustrój i organizację tych sądów, postępowanie karne przed nimi, a także kadry – sędziów i prokuratorów. Źródła do badań znajdują się w archiwach polskich, niemieckich i ukraińskich.

Efektom badań będą nie tylko ustalenia o charakterze pierwotnym dotyczące działalności sądów specjalnych GG. Moim celem będzie również porównanie ich w ramach GG oraz porównanie sądów specjalnych GG z sądami specjalnymi III Rzeszy. Realizacja projektu umożliwi wypełnienie poważnej luki w nauce – zagadnienia istotnego z punktu widzenia działalności okupacyjnego wymiaru sprawiedliwości w Polsce i polityki okupanta na obszarze GG oraz życia codziennego ludności.